

Verksamhetsrapport 1999/2000

Innehåll:

Föreningsnytt 1999	Sid 1
Årsmötesexkursionen - 'Torrko ö' 1749	Sid 2
Septembereckursion 1999	Sid 3
Vinterexkursion 1999	Sid 4
Påskexkursion 2000	Sid 4
Varför hönsnätsburar i Söndre skog?	Sid 4
Ny skötselplan	Sid 5
Fyrbostäderna har bytt ägare och föreståndare	Sid 6
Rekordnederbörd	Sid 6
Ombyggnad av bryggorna	Sid 6
Vad händer med alen i Ulagapskärret?!	Sid 6
Några pågående forskningsprojekt	Sid 7

Föreningsnytt 1999

Johns Henryssons tid som ordförande

När John Henrysson i fjol avgick som Sällskapet HVN:s ordförande, hade han innehaft denna post längre än någon av sina föregångare, nämligen i 12 år. Med sakkunskap, initiativkraft, flit och älskvärdhet styrde han på ett effektivt sätt vårt sällskap. På goda grunder tillägnas han här ett djupt känt tack! /*Lennart Ploman*

Sällskapets nya ordförande Jan Lannér

Ny ordförande i föreningen är Jan Lannér. Sedan det avslutat examensarbetet "Hallands Väderö - mulans, yxans och lövsnappens landskap" vilket beskriver hur människan brukat ön sedan bondestenålder till 1915 (finns att låna på Båstad och Torekovs bibliotek) har jag fått möjlighet att fortsätta min forskning om öns skogsutveckling. Min nuvarande forskning inriktas på fältstudier av dagens skog på Väderön samt att komplettera mina arkivkällor. Man skulle kunna säga att jag kommer att arbeta vidare i Hervid Vallins intentioner med sällskapets bildande, att stödja forskning på ön. Jag har idéer hur sällskapets verksamhet ska kunna utvecklas, idéer som vi kommer att diskutera i styrelsen i framtiden. Jag hoppas också att jag får in synpunkter från medlemmarna som berör sällskapets framtida verksamhet. /*Jan Lannér*

Lena Svedin, ny vice ordförande

Sen jag var barn har jag haft den fantastiska möjligheten att få bo, någon eller några veckor varje sommar, i det gamla kaféet på Hallands Väderö. Detta tack vare min mormors mor, Emilia Sjölin, som drev caféverksamhet där från omkring 1915 och fram till 1956, och min mormors far, John Sjölin, som hittade ut till ön genom att ta anställning som fyrbiträde redan år 1907.

Under fyra sommarsäsonger, -94 till -97, arbetade jag på kafé Hallands Väderö. Jag bodde en stor del av somrarna på ön och lärde mig under tiden mycket nytt, även om mina kunskaper är ganska allmänna och inte särskilt djupgående när det gäller t.ex. växt- o djurliv.

Sedan drygt två år tillbaka bor jag i Malmö och arbetar som servicetekniker. -98 började jag arbeta med internet och gjorde snabbt upptäckten att det fanns mycket lite information om Hallands Väderö på nätet. Jag började då i liten skala skriva om ön och lära mig snickra ihop en hemsida. Efterhand har sidan växt och nu hoppas jag kunna utöka informationen om och från SHVN på internet genom mina kunskaper. /*Lena Svedin*

Lina Andréasson, redaktör

Arbetar med reklam och information på eget företag, Idept multimedia, i Båstad. Vi producerar bl.a. trycksaker, kommuninformation, websidor och annat. Intresset för naturen och behovet av dess närhet har funnits med från barndomen och mitt förhållande till Hallands Väderö är speciellt starkt. Fågellivet, floran och, inte minst, havet kring ön har en fantastisk dragningskraft av skönhet och originalitet, en dragningskraft som också förpliktigar till att vara med och förvalta.

/Lina Andréasson

Magnus Andrell ny styrelsesuppleant

Åretruntboende i Torekov, i vars församling som jag varit trogen sedan barnsben. Är genom mitt engagemang i kyrkorådet en direktkontakt med Öns ägare, Torekovs församling, som är en viktig samrådspartner för länsstyrelsen i den fortsatta förvaltningen av Öns natur.

Kyrkorådet har nyligen övertagit ägande ansvaret för fyrbostäderna och har som tidigare även ansvaret för de bekvämligheter, såsom toaletter, sophämtning och de bryggor som nyttjas av Väderötrafiken, som underlättar för oss alla att besöka Ön. */Magnus Andrell*

Årsmötesexkursionen - Vad Linné kunnat få se på 'Torrko ö' 1749

Exkursionens tema föranleddes av firande av 250 års jubileumet av Linnés skånska resa som tog plats i Skåne under året. Nu besökte Linné aldrig Hallands Väderö på sin rundresa utan den kommentar han gör när han står på Kullahalvön och blickar norrut är "Torreko, en ö, ligger mitt för halländska gränsen, kallas även Hallands Värö, vid vilken är på landet ett fiskläge. Denna ö har sitt namn av Thora, som Arillsläje av Arill. Vid båda kapellen offra de sjöfarande för god lycka."

Men ön har i detta sammanhang något unikt att erbjuda dagens besökare, nämligen ett landskap som till stora delar har kvar mycket av vad Linnés skulle fått sett om han besökt Hallands Väderö. En stor del av Öns skog var uppvuxen redan 1749 så det är samma trädindivider som möter oss på ön idag, det är bara det att de hunnit bli 250 år till. Då som nu betas ön av får, kor och hästar även om fåren idag inte vistas på ön året om. De olika sätt på vilket träden nyttjades på Linnés tid finns det fortfarande levande spår av. Dessa är de stora alsocklarna och de gamla hamlingspräglade lindarna.

Exkursionen tog sin början i 'Tångäcket' det framröjda gamla ekbeståndet vid Tångakärret. En plats som sannolikt 1749 bestod av en del äldre ek med rötter i medeltid men där det stora flertalet av ekarna var yngre men ändå hade uppnått en normal mansålder.

Nästa stopp på vår färd var det alkärr lilla alkärr som ligger nedanför transformatorn. I en med Linné stort sett samtida resolution från 1753 regleras Torekovs bornas rättigheter till vedtäkt på Ön. Av resolutionen framgår det att det var främst surskogen som fick nyttjas. En bild av vad surskogen stod för ges av en dansk forstman 1861 "Det är detta trädslag (alen) som förnämligast bildar Svenskarnes såkallade 'Surskog.' samt att "Alkärren behandlas som skottskog.". Så vad Linné skulle ha sett av öns alkärr var inte det som man vi ser vid ett besök idag utan täta buketter med alskott en sockel där ingen fick uppnå mogen ålder utan avverkades regelbundet. En bild av detta får man genom en skogshushållningsplan från 1892 där inget av öns alkärr hade al med en ålder överstigande 60 år.

Därefter styrde vi stegen snett över gräsmarken som på Linnés tid bar en bokskog men som successivt försvann mellan åren 1810 till 1890. Det som vi idag kallar Nörreskog utgör en liten rest av denna skog. En skog, utifrån vad dagens trädkronor kan berätta för oss, var öppnare än den bokskog som då fanns i stora delar av Söndreskog.

Efter en lunchpaus vid Sandhamnshukten och återsamling vid 'Sandvikseken' för vidare promenad genom Söndreskog där vi stannade vid en Söndreskogs kvarvarande lindar som tydligt är präglad av den tidigare förekommande topphuggningen för erhållande av lövfoder. Ett bruk som var levande på ön vid Linnés tid men troligen fick minskad betydelse redan under 1800-talet. När det upphörde vet vi inte men en undersökning av den stora asken i Tångakärret 1999 pekar mot att den sannolikt grodde vid mitten av 1700-talet, blev topphuggen första gången kring 1780 och sista gången 1836.

Nästa stopp på vår vandring var vid de två bokarna som åldersbestämts under påsken. En med en omkrets av 246 cm den andra med 139 cm i brösthöjd. Fascinerande att stå vid två så olika grova träd trots samma ålder, omkring 320 år, och tänka sig att dessa två bokar 1749, vid tidpunkten för Linnés Skånska resa, redan hade uppnått en ålder på cirka 70 år.

Vad Linné upplevt i Söndreskogs bokskog stämmer sannolikt med den bild som lantmätare Egerström ger 1808 "Beväxt med tät ung bokskog ... alldeles oduglig till bete, emedan den är överhöjd med äldre och nyare löv." Sedan dess har denna bokskog, framförallt under 1930-talet, blivit utsatt för resultatlösa föryngringsshuggningar vilket givit dagens relativt glesa bokskog. Sålunda har antalet stammar per hektar halverats, från 200 till 100, mellan 1913 och 1999.

På vår väg mot Kappelhamn stannade vi vid två av öns praktfullaste registrerade fornminnen, Kungseken och fårahagen med sina fångstarmar. Kungseken som utgör Öns enda registrerade levande fornminne var sannolikt ett imponerande träd 1749 och är idag Sveriges grövsta bergsek med en omkrets på 522. Sitt namn har det fått genom att Oscar II stod på pass här vid jakten på hare under 1800-talets sista årtionden. Att han stod just här har sin förklaring i det andra fornminnet, fårahagen med sina fångstarmar, vilka var tjänliga till att även tvinga haren att ta sin väg förbi eken undan drevkarlarna. Om dessa vackert upplagda stenmurar fanns 1749 kan troligen inga besked att fås, men de fanns på plats 1808. Möjligen byggdes de i samband med att Torekovs lantbrukare på 1750-talet delvis övergick till ett mer extensivt skött lantbruk med större fårbesättningar som delvis ersatte de kvigor man hade på bete på ön.

Exkursionens sista stopp gjordes på nybroklinten med utsikt över Kappelhamn. Fyra år innan Linnés Skånska resa 1745 fick Torekovs församlingsbor av Kunglig befallningshavande tillstånd att sätta upp 25 stycken järnringar i klipporna på lämpliga ställen i Kappelhamn. Så det är mycket möjligt att några av våra medlemmars anfäder låg med sin jakt i Kappelhamn. För dessa järnringar fick nyttjas för dagligt bruk av skeppare från Torekov och angränsande församlingar emot 'ringapengar' om en daler Smt årligen till Torekovs kyrka. Av ett bevarat sammandrag på landsarkivet i Lund framgår det att 1749 var det sammanlagt 25 skeppare som detta år betalade in 'ringapengar' till kyrkan. Av dessa kom 13 från Torekov, medan resten kom från Rammsjö 6 st, Slättaröd 2st, Glimminge 1 st, Hallavara 2 st, Ingelstorp 2 st, Engelage 1 st, Svenstorp 1 st. Dagen avslutades med några ord om den utgrävning som skett 1971 på platsen där vi stod där man fann ett antal lerbottnar från medeltiden. Om dessa och Öns många tomtningar återkommer vi i årets årsmötesexkursion den 22 juli. /Jan Lannér

Septemberexkursion 1999

Septemberexkursionen, som enligt föregående års verksamhetsrapport skulle äga rum lördagen den 11/9, hade ett mycket lågt deltagande. Trots soligt och fint väder var vi endast tre medlemmar som gick en promenad tillsammans med Sven Hernborg och ytterligare ett par medhjälpare till röjningarna. Sven guidade oss runt i Nörreskog och Tångakärret och berättade engagerat om röjningsarbetet som pågått i skogen sedan 1997.

/Lena Svedin

Vinterexkursion 1999

En trogen skara hade som vanligt mött upp efter julstöket för att vandra på ön vintertid. Trots hot om regn och vind blev det en vacker dag med lite sol. Sälarna låg som vanligt på läsidan av Ön och spejade nyfiket mot de vid årstiden sällsynta besökarna. Mest anmärkningsvärt för dagen var de stora antal havsörnar, 20 stycken, som sågs av sällskapet. Om det var samma örn alla tjugo gångerna förtäljde inte min sagesman. /Jan Lannér

Påskexkursion 2000

Under ledning av Sven Hernborg gick årets påskexkursion från Sandhamn upp till röjningarna i Norr. Skogen var fylld av vitsippor och vi fick se de första gullvivorna. Sven visade lavar och berättade om att arbetet med att restaurera det landskap som tidigare har mött en besökare på ön. Ett kulturlandskap med en mer än tusenårig kontinuitet.

Arbetet med att återskapa den öppenhet som tidigare präglat denna del av Hallands Väderö är nu i stort sett avslutat. Det som gjorts är frihuggning av de åldriga ekarna, topphugga ett stort antal unga lindar samt återskapandet av en liten alstubbskottskog som förevisades efter förmiddagskaffet. Det sistnämnda var under flera sekel det som uthålligt försåg Torekovsborna med ved och omfattade i stort sett Öns alla alkärr. Alen har den egenskapen att det villigt föryngrar sig med stubbskott samtidigt som löven inte är smakliga för betesdjuren vilket medförde att det gick att kombinera bete med detta kontinuerliga bruk av alen till klenved. Färden gick sedan vidare till förbi liggande linden in i Nörreskog där vi betraktade den stora eken som utgör ett levande minne hur öppet platsen måste ha varit i århundraden fram till för cirka 100 år sedan då den angränsande alen och eken började växa upp och har nu vunnit kampen om utrymmet.

Vid Oadammen stannade vi till vid en av de fläckar med bar jord för att se om vi kunde finna några fina flintavslag, som är ett resultat av den verktygstillverkning som bondestenålderns besökare på Ön sysselsatt sig med. Inte långt där ifrån finns den stenåldersboplats som Kjellmark grävde ut i litorinavallen 1904.

Hans Sahlin, biavelsstationens föreståndare kom åkande i sin lilla elbil och bjöd in oss till ett litet föredrag vid biavelsstationen bland ruvande ådor. Där fick vi veta att målet med biaveln är att få fram snälla, flitiga bin som inte är benägna att svärma. Vi styrde sedan stegen mot det som upptagit mycket av Sven Hernborgs tid det sista året - att finna och näta de bokplantor som finns i Söndreskog. Ibland på egen hand men också med hjälp av bland annat medlemmar i Bjäres Naturskyddsförening eller fältbiologer från Lund. Efter att få sett exempel på bokens överlevnads förmåga och några rara lavar styrdes stegen mot ett vattenfyllt Ulagapskärr. Efter en betraktelse av denna mytomspunna plats och Sveriges mest kända alsockelkärr delades gruppen i stövel försedda medlemmar som fortsatte ut på västsidan för att titta på säl medan resten av gruppen återvände till Sandhamn. /Jan Lannér

Notiser 1999/2000

Varför hönsnätsburar i Söndre skog?

Den som vanligt tar en promenad genom Söndreskog möter nu ett nytt inslag, nämligen ett stort antal hönsnätscyllindrar stagade med bambupinnar. I varje cylinder finns en bokplanta av skiftande storlek, där en ankelhög planta kan vara så gammal som 40 år. Dagens bokbestånd på Hallands Väderö är idag över 300 år, dvs säga att sedan omkring 1700 har inga nya bokbestånd etablerats på Hallands Väderö. Av yngre bok kan man idag endast finna spridda individer runt om på Ön, trots att en etablering av fröplantor sannolikt skett kontinuerligt.

Orsaken till detta står bland annat att finna i åretruntbete med får 1700-1850 samt den 1857 inplanterade skogsharen vilka vintertid effektivt betat ner i stort sett alla bokplantor som försökt växa upp och bli ett träd. För att Väderön i framtiden ska få en kontinuerlig tillgång på bokskog krävs att denna insats görs, så länge man inte utrotar skogsharen.

Ur naturvärdes synpunkt är det brådskande, ett antal internationellt hotade arter bundna till gammal bok finns på Hallands Väderö vilka hotar ut dö ut om det inte också om 200 år finns lämpliga livsmiljöer för dem på Hallands Väderö. Så det vi kan hoppas är att dagens bokbestånd överlever i 200 år till samt att de insatser som nu görs med att få dess efterföljare att växa upp lyckas.

/Jan Lannér

Ny skötselplan

Äntligen!!! Den 11 november 1999 togs beslut om en ny skötselplan för Hallands Väderö. Ett ärende som engagerat sällskapet i decennier. Bland annat tog ju sällskapet 1987 initiativ till en samrådiskussion med bland annat representanter från Naturvårdsverket, Naturvårdsenheten vid dåvarande länsstyrelsen i Kristianstad, Skogsvårdsstyrelsen, Stiftsnämnden och Torekovs kyrkoråd angående en övergripande målsättning inför upprättandet av en skötselplan för Ön. Nu blir det upp till oss att i fortsättningen bevaka att man verkligen försöker uppfylla de mål som är uppsatta i skötselplanen. Målen med skötseln uttrycks på följande sätt i målsättningen för reservatet:

1. Restaurera och vidmakthålla ett för Torekov karakteristiskt utmarkslandskap med en mycket lång hävdkontinuitet, med betade naturbetesmarker med olikåldriga ädelövträd och, till största delen betespräglade, olikåldriga ädellöv- och lövskogar med ett rikligt innehåll av äldre träd, vidkroniga träd och död ved samt träd som bär tydliga spår av människans sätt att utnyttja skogen i äldre tider, exempelvis genom hamling, skottskogsbruk, skogsbete och virkesuttag,
2. bevara bokskogen på Hallands Väderö,
3. bevara viktiga livsmiljöer för nationellt och internationellt hotade eller sällsynta växt- och djurarter så att de kan överleva på ön i framtiden,
4. bevara ett område av stor betydelse för sälar och sjöfåglar,
5. bevara ett område av stor betydelse ur landskapsbildsynpunkt och för allmänhetens friluftsliv,
6. bevara den naturliga utvecklingen i vattenområdena runt Hallands Väderö och att på lång sikt vidmakthålla de marinbiologiska värdena som hårdbottnarnas naturliga algzoner, antalet växt- och djurarter samt artsammansättningen i de olika växt och djursamhällena (t.ex. ålgräsängarna med dess rika djurliv vilket har stor betydelse för kommersiellt viktiga arter, andra fiskarter samt fågelarter och säl).

För skogsbetesmarken (Nörreskog) och skogsmarken (Söndreskog) ska dessa mål uppnås genom "särskilda gallrings-, röjnings- och föryngringsåtgärder" samt genom ett bibehållande av betet i Nörreskog. Föryngringsåtgärderna ska sättas in när det detta inte sker naturligt. Spåren av människans bruk av skogen i form av stubbskottskogsbruk för ved och hamling för lövhö ska också i viss utsträckning återupptas.

Delar av detta arbete har redan påbörjats på initiativ av Sven Hernborg som fått tillstånd nyhamling och återhamling av framförallt lind, röjningar för mycket av den äldre ek som finns öster om Tångakärret samt återskapandet av ett mindre område med stubbskottskogsbruk i ett av de mindre alkärren.

Slutligen så har under året som gått ett stort antal bokplantor i Söndreskog blivit skyddade från harens tand genom uppsättning av hönsnät. Ett arbete som redan Herved Vallin påbörjade, fast i mycket mindre skala. För den som har möjlighet att besöka biblioteket i Torekov så kan man där ta del av innehållet i skötselplanen. */Jan Lannér*

Fyrbostäderna har bytt ägare och föreståndare

Från 1884 till 1965 bodde fyrmästaren, fyrvaktaren och fyrbiträdet med sina familjer i fyrbostäderna på Hallands Väderö. Sedan elektrifierades och automatiserades fyren. Naturvårdsverket tog över husen och 1973 börjades dessa hyras ut. Anna-Lisa Stefansson har i 25 år ansvarat för uthyrning och invändig skötsel. Hon har lagt ner ett stort arbete och engagemang. Tack vare henne har en fungerande och lönsam verksamhet byggts upp.

Fyrbostäderna på Hallands Väderö ägs från nyår av Torekovs församling och nu sköts uthyrningen av Bodil Kollberg. Lägenheterna har tre, fem, sex respektive nio sängar och kostar från 1200 kr till 4000 kr per vecka beroende på storlek, standard och säsong. Byte av hyresgäster sker söndag eftermiddag. Maj t.o.m. september hyr man per vecka. Vintertid stängs fyrbostäderna.

Att bo på Ön är en annorlunda upplevelse. Utedass, rickepump och vedeldning kompletteras med elbelysning, kylskåp, bänkspis och frys. Lakan, örngott och handdukar medtages.

Bokning för år 2001 börjar kl 8.00 fjärde lördagen i januari för medlemmar i Hovs, Torekovs och Västra Karups församlingar och för alla andra dagen efter kl 8.00. Sommaren 2000 är uthyrd, men man kan teckna sig på återbudslistan. Många hundra hyresgäster har genom åren upplevt tjusningen i att se sista båten gå i Sandhamn - utan att behöva åka med iland.

Att bo på Ön vår och höst erbjuder annorlunda fantastiska upplevelser. Hallands Väderö är, som ni väl alla vet, ett paradiset på jorden. /Bodil Kollberg

Rekordnederbörd

I mitten av augusti förra året drabbades Sydsverige av kraftigt regn och Hallands Väderö slog rekord. (Även om det inte är sådana rekord vi vill att ön ska bli känd för...) Enligt uppgift från SMHI rapporterade Hallands Väderö 110.1 mm från kl 08 den 15 augusti till kl 08 den 16 augusti 1999, men vi som befann oss på ön vid tillfället vet att det fortsatte att regna även efter kl 08 den 16 augusti... Sammanlagt så hamnar man på minst 150 mm regn, en hel del för endast två dygn!

/Lena Svedin

Ombyggnad av bryggorna

Efter vinterns hårda vindar har Väderöns båda bryggor skadats allvarligt och måste renoveras. Torekovs kyrkoråd har fått tillstånd av Länsstyrelsen att få ersätta träbryggan i Sandhamn med en stål- och betongkonstruktion samt att spränga bort ett ca 1 m³ stort stenblock i inseglingen till Kappelhamnsbryggan. /Lena Svedin

Vad händer med alen i Ulagapskärret?!

Vid ett besök i på söndagen den 21 maj i Ulagapskärret kunde jag se att något inte stod rätt till med alen, den annars dunkla alskogen var nu genomslagen av solljuset och detta både i den del som vätter mot havet eller den vattenfyllda delen. Uppe i alkronorna var det glest med blad och vissa kronor saknade helt sitt lövverk. Efter kontakt med expertis fick jag reda på att inte bara eken utan även alen kan drabbas av en svamp som skadar dess rotsystem. Bland annat har man i Sävåån utanför Göteborg upptäckt skador av svampangrepp. Vad detta kan få för följd på längre sikt för Öns alkärr får vi anledning att återkomma till, först ska jag se om man kan få en någorlunda säker diagnos till de skador som man ser uttryckt i kronornas glesa bladverk. /Jan Lannér

Några pågående forskningsprojekt

Naturlig skogsförnygring och sambandet mellan hävdens dynamik och art.

Mats Niklasson skogD vid Institutionen sydsvensk skogsvetenskap SLU Alnarp och Jan Lannér har med stöd från stiftelsen "Fonden för skogsvetenskaplig forskning" under 1999 genomfört en studie som inriktar sig på åldersbestämning av några av öns äldsta bestånd.

De preliminära resultaten pekar på att bestånden är, bok och ek, likåldriga och har sina rötter i senare delen av 1600-talet. Även några äldre ekindivider påträffades från en tidigare generation, tidigt 1500-tal ?

/Jan Lannér

En skoglig uppföljning av en beståndsindelning och beskrivning från 1913.

Martin Werner, forskningschef vid SkogForsk Ekebo, och Jan Lannér har med stöd från stiftelsen Skogssällskapet kunnat genomföra ny beståndsbeskrivning av skogen på Hallands Väderö. Arbetet genomfördes i under tre underbart vackra dagar i början av maj 1999. Deltog gjorde 5 st från SkogForsk Ekebo samt undertecknad.

Syftet med beskrivning var tvåfallt, dels att möjliggöra en beskrivning av vilka förändringar som skett sedan 1913 då J. A. Amilon på uppdrag av kungliga domänstyrelsen gjorde en beståndsbeskrivning av skogen. Men även att få ett underlag som möjliggör en jämförelse med liknade skogsmarker på fastlandet.

/Jan Lannér